

HAL
open science

Το επιγράμμα της Αρχιδικης
Eleonora Santin

► **To cite this version:**

Eleonora Santin. *Το επιγράμμα της Αρχιδικης*. *Θεσσαλικ Ημερολογιο*, 2019, 75, pp.10-12. halshs-02441079

HAL Id: halshs-02441079

<https://shs.hal.science/halshs-02441079>

Submitted on 6 Jan 2022

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

ELEONORA SANTIN

ΤΟ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΑΡΧΙΔΙΚΗΣ

Μετάφραση από τα ιταλικά¹
ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΠΟΛΕΖΕ
 Επιμέλεια: **ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΠΟΛΕΖΕ**

Μαρμάρινη επιζωγραφισμένη στήλη, με αέτωμα και 3 ακροκέραμα, σπασμένη σε 2 μέρη που ενώθηκαν διαδοχικά (ύψ. 1,105, μήκ. 0,473, πλ. 0,12 μ.), προερχόμενη από τη Δημητριάδα και φυλασσόμενη στο Μουσείο του Βόλου (αρ. Λ 20). Ύψος γραμμάτων 0,004-0,014 μ., διάστιχο 0,018, μ. Στο επιζωγραφισμένο μέρος απεικονίζεται η νεκρή που κάθεται άνετα σε καρέκλα με μαξιλάρι, έχοντας στα δεξιά της μία όρθια νεαρή υπηρέτρια. Η στήλη χρονολογείται στο 225-200 π.Χ. κατά τον Αρβανιτόπουλο και στον 3ο/2ο αι. π.Χ. σύμφωνα με τον Peek.

Βιβλιογραφία: Α. Σ. Αρβανιτόπουλος, α) *Θεσσαλικά Μνημεία*, Αθήναι 1909, 156-164, αρ. 20. β) *Γραπτάι Στήλαι*, 149-152· *GV* 1693· Peek, *GG* 209· J. Pircher, *Das Lob der Frau im vorchristlichen Grabepigramm der Griechen*, (Commentationes Aenipontanae, XXVI), Innsbruck 1979, n. 17· Mickey 36. Πρβ. *BE*, 1974, 307· *SEG* III 489· *SEG* XXIX, 1798· *SEG* XXX, 528· McDevitt 752.

Εικόνες: Α. Σ. Αρβανιτόπουλος, εικ. 174-179, πίν. III, (εικ. αρ. 20).

εὶ κέκρικας χρηστήν, Ῥαδάμανθου, γυναῖκα καὶ ἄλλην,
 ἢ Μίνως, καὶ τήνδε, οὔσαν Ἀριστομάχου
 κούρην εἰς μακάρων νήσους ἄγετ'· εὐσεβίαν γάρ
 ἦσκει καὶ σύνεδρον τήσδε δικαιοσύνην.
 ἦν Τύλισος μὲν ἔθρεψε, πόλις Κρήσσα, ἦδε δέ γαῖα
 ἀμφέπει ἀθάνατον μοῖρα σοι, Ἀρχιδίκη.

«Αν εσύ, Ραδάμανθου, ή εσύ Μίνωα, είχατε ήδη κρίνει αγαθή και μία άλλη γυναίκα, οδηγήστε και τούτη, την κόρη του Αριστομάχου, στα νησιά των Μακάρων. Αυτή υπήρξε, πράγματι, ευσεβής και είχε ως σύμβουλο τη δικαιοσύνη. Η Τύλισος, η πόλη της Κρήτης, την ανέθρεψε, αλλά ετούτη η γη θα τη φυλάξει για πάντα. Αυτή είναι η μοίρα σου, Αρχιδίκη».

Μέτρο: 3 ελεγειακά δίστιχα. Θέματα: η υπερκόσμια δικαιοσύνη, η χθόνια θεότητα, στα ταφικά επιγράμματα, βλ. αρ. 26 (Εχένικος), 33 (Τελευτίας), 51 (Αγαθοκλής), 59 (Αμμώνιος), 60 (Αντιγένης). Ο Ραδάμανθους, γιος του Δία και της Ευρώπης, αδελφός του Μίνωα, αναφέρεται με την ιδιότητα του δικαστή των νεκρών (*GV* 871. 5, Αιανή της Δυτ. Μακεδονίας, 2ος αι. π.Χ.) και σε άλλα 2 μεταγενέστερα ταφικά επιγράμματα (*GV* 1983.17 και *GV* 1998.11), και επιπλέον σε ένα επίγραμμα του νέου Ποσιδίππου,

1. Το επίγραμμα αυτό περιλαμβάνεται στη διατριβή της Eleonora Santin, *Studi sull' epigramma funerario Greco*, Roma 2005-2006, 158-159.

Η επιτύμβια στήλη της Αρχιδίχης (Αρχαιολογικό Μουσείο του Βόλου).

όπου αναφέρεται με τον Αιακό με μανδύα καλοπροαίρετου δικαστή, σε σχέση με μία γριά η οποία μνείται στα μυστήρια.² Ας συγκριθεί με το επίγραμμα της *Ελληνικής Ανθολογίας* (Z, 545): «λέγεται ότι από την πυρά διά της δεξιάς οδού ο Ερμής οδηγεί τους δίκαιους στον Ραδάμανθυ...».

Κύρια ονόματα: για το όνομα Αρχιδίκη, βλ. *Demetrias* 293-168 π. Χ., *Πολέμων*, τ. 5, σ. 336, αρ. 14 «Αρχιδίκη / Μενάνδρου / X[- -]». Όπως αναφέρεται στο τελευταίο δίστιχο, η Αρχιδίκη ήταν κρητικής καταγωγής, γεννημένη και μεγαλωμένη στην Τύλισο και μετακόμισε στη Δημητριάδα, ίσως μετά τον γάμο της με κάποιον στρατιωτικό της μακεδονικής φρουράς της πόλης. Η γυναίκα ανήκει σ' εκείνη την ομάδα ξένων, τους οποίους συναντούμε στις θεσσαλικές επιτύμβιες επιγραφές, μεταξύ του 4ου και του 3ου αι. π.Χ., και ιδιαιτέρως στην κρητική κοινότητα της Τυλίσου, η οποία εμφανίζεται στη Δημητριάδα (βλ. το υπ' αρ. 13 επίγραμμα για τον Δωρόθεο).

Τυπολογικά στοιχεία: Σε ό,τι αφορά τον έπαινο της θλίψης και της δικαιοσύνης της συζύγου, βλ. Pircher, *ό. π.*, σ. 51-53 και A. M. Vérilhac, *L'Image de la femme ...*, cit.

- *είς μακάρων νήσους*: τα νησιά των μακαρίων. Η εικόνα αυτή του χώρου της μακαριότητας, συχνή στην ταφική ποίηση,³ μοιάζει να είναι μάλλον προσφιλής στους ποιητές που δραστηριοποιούνται στη Δημητριάδα το δεύτερο μισό του 3ου αι. π.Χ. Την ξανασυναντούμε, επίσης, στο *incipit* του επιγράμματος για τον Αντιγένη (αρ. 60), «*είς μακάρων νήσους μέ κατήγαγεν ἀγχόθι Μίνως*», πάντοτε συνδεδεμένη με τη δραστηριότητα ενός εκ των δικαστών των νεκρών.

- *ἀμφέπει ἀθάνατον*, βλ. αρ. 50.4.

- μοῖρα σοι: ως έκφραση αποχαιρετισμού είναι πράγματι ασυνήθιστη στον ελληνικό χώρο, αν όχι μοναδική, τουλάχιστον με βάση την ταξινόμηση των λογοτεχνικών και άλλων βάσεων δεδομένων που διαθέτουμε σήμερα. Δεν εκτιμώ ότι πρόκειται για μία έκφραση καλού οιωνού, για την οποία θα ταίριαζε περισσότερο ο όρος *τύχη*, αλλά για μία απλή διαπίστωση ενός γεγονότος, με αφορμή τη μοῖρα της Αρχιδίκης. Στο κλείσιμο των δημόσιων ή ιδιωτικών επιστολών η ευχή για καλοτυχία εκφράζεται συνήθως με το *εὐτύχει* (πληθυντικός *εὐτυχεῖτε*). Έτσι, στις εντολές ή στο τέλος των διαταγμάτων βρισκουμε το *ἀγαθῇ τύχῃ, μοῖρα*. Αντίθετα είναι το μέρος της ζωής το οποίο παρέχεται στον καθένα (ιταλ. *sors*), η προσωπική μοῖρα του ατόμου και γι' αυτό δεν έχει από μόνη της έναν έμφυτο συσχετισμό, θετικό ή αρνητικό, αλλά ουδέτερο, από τον οποίο έχουμε τη μετάφραση «αυτή είναι η μοῖρα σου».

2. P. Mil. *Vogl.* Col. VII 14-19 = *Posidippi Pellaei quae supersunt omnia*, επιμέλεια των C. Austin - G. Bastianini, Milano 2002, αρ. 42.

3. M. C. Barrigón, in AA. VV., *Homenaje al Professor Montenegro. Estudios de historia antigua*, Valladolid 1999, 133-149 (περιληπτική περιγραφή των πλέον συνηθισμένων εικόνων της μεταθανάτιας ζωής των ταφικών επιγραμμάτων. Δεν το είδα).